

יהדות ותרבות יון ממבט חדש

דף מקורות לשיעור ד'
מנבואה לחכמה / ממיתוס ללוגוס

ילקוט שמעוני דניאל - פרק ח - המשך רמז תתרטו

מלך אלכסנדרוס מוקדון מלך שנה וימת, עד כאן היו הנביאים מתנבאים ברוח הקדש מכאן ואילך הט אזנך ושמע לדברי חכמים...

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מט/ב

ארור אדם שיגדל חזירים וארור אדם שילמד לבנו חכמת יוונית... בית רבן גמליאל התיירו להן חכמת יוונית מפני שקרובין למלכות:

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף צט/ב

שאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמת יונית קרא עליו המקרא הזה לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית...

ספר ירמיה פרק י

(ז) מִי לֹא יִרְאֶה מְלֶכֶת הַגּוֹיִם כִּי לָךְ יָאֲתָה כִּי בָּכַל חַכְמֵי הַגּוֹיִם וּבְכָל מַלְכוּתָם מֵאֵין פְּמוֹדָּךְ : (ח) וּבְאַחַת יִבְעָרוּ וַיִּכְסְלוּ מוֹסֵר הַבָּלִים עִץ הוּא :

רד"ק על ירמיה פרק י

(ז) "...כי לך יאתה" – המלוכה, לא לאחר, כלומר ראויה היא לך וליחס אותה אליך לא לאחר, כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם אומרים מאין כמוך ואינם עובדים הכוכבים אלא להיותם אמצעיים בינך ובינם. ואמר 'חכמי הגוים' כי הם יודעים כי הפסל אינו כלום ואם יעבדו הכוכבים לא יעבדום אלא מפני שהם משרתים להיותם אמצעיים, אף על פי כן הם חוטאים כי אין צריך אמצעי בין האל ובין האדם כי רם ה' ושפל יראה. אבל ההמון חושבים כי הפסילים מטיבים ומריעים מפני שהורגלו בעבודתם...
(ח) ובאחת - חכמי העכו"ם כאחת יבערו ויכסלו שהם מיסרים העם לעבוד הפסילים שהם הבלים ועץ...

ספר תהילים פרק מ

(ב) קוּהָ קוּיָתִי ה' וַיִּטְ אֱלִי וַיִּשְׁמַע שְׁוֹעָתִי : (ג) וַיַּעֲלֵנִי מִבּוֹר שְׁאוֹן מְטִיט הַיַּיִן וַיִּקֶּם עַל סֵלַע רִגְלִי כּוֹנֵן אֲשָׁרִי :

ספר תהילים פרק סט

(ג) טִבְעֵתִי בִּיּוֹן מְצוּלָה וְאֵין מְעַמָּד בְּאֲתִי בְּמַעֲמָקֵי מַיִם וְשִׁבְלַת שְׁטַפְתָּנִי :

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף טו/ב

אשכחיה שמואל לרב יהודה דתלי בעיברא דדשא [רש"י: נשען על הברית] וקא בכי. אמר ליה, שיננא מאי קא בכית? אמר ליה, מי זוטרא מאי דכתיב בהו ברבנן "איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים"? "איה סופר" שהיו סופרים כל אותיות שבתורה, 'איה שוקל' שהיו שוקלים קלין וחמורין שבתורה, 'איה סופר את המגדלים' שהיו שונין שלש מאות הלכות במגדל הפורח באויר [רש"י: יש מפרשים שדורשין גובהו של למ"ד...], ויש אומרים מגדל דור הפלגה, ולי נראה מגדל הפתוח לאויר גרסינן, והן מהלכות אהלות]. ואמר רבי אמר, תלת מאה בעיי בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר ותנן, "שלשה מלכים וארבעה הדיטות [רש"י: בלעם ודואג ואחיתופל וגחזי] אין להם חלק לעולם הבא" – אנן מה תהוי עלן? אמר ליה, שיננא טינא היתה בלבם [רש"י: רשעים היו מימיהם].

אחר מאי? זמר יווני לא פסק מפומיה. אמרו עליו על אחר בשעה שהיה עומד מבית המדרש הרבה ספרי מינין נושרין מחיקו [רש"י: קודם שהפקיר עצמו לתרבות רעה, אלמא טינא הוות בלבן]. שאל נימוס הגרדי את רבי מאיר כל עמר דנחית ליורה סליק אמר ליה כל מאן דהוה נקי אגב אימיה סליק כל דלא הוה נקי אגב אימיה לא סליק.

תוספות חגיגה דף טו/ב

כל עמר דנקי נחית אגב אימיה - כלומר מי שיראתו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת ודואג ואחיתופל דלא מגני להו תורתן לפי שלא היה להם יראה כלל כדאיתא בסוטה פרק נוטל (דף כא.):

ספר שם משמואל פרשת מקץ - חנוכה - שנת תרע"א

הנה ידוע שז' קני המנורה רומזים לז' מדות והשמן והאור רומזים לחכמה השופעת על המדות, שהיא חכמת התורה, דאורייתא מחכמה עלאה נפקת, והיא שופעת על המדות לזככן ולטהרן שיעתקו מטבען הגשמי עד שהאדם לא יתאוה כלל לגשמיות רק הכל עפ"י התורה, וכמו כן בשאר המדות שיעתקו מטבען הגשמי. וזה הוא רק בכח התורה דמחכמה עלאה נפקת, וכתוב (תהלים ק"ד) כולם בחכמה עשית ואמרו ז"ל (ב"ר פ' א') הביט בתורה וברא את העולם, ע"כ יש בכח התורה לשנות טבע המדות ממהותן שנבראו ככה ובכח התורה יוכלו להשתנות לטבע אחר. ומובן מאלו שלחכמה הטבעית אין כח זה לשנות המדות ממהותן. כי אף שידע האדם וישכיל היטב בחכמה הטבעית שאין נאה לו להיות להוט אחר התאוה, מ"מ הרוח הטבעית איננה משתנית מכמו שהיתה. ואף שלפעמים יתגבר כח השכל הטבעי למנוע מתאוה זו, מ"מ התאוה הנטועה בלב במקומה עומדת. כמו שסיפרו על אריסטו ראש הפילוסופים שהוא בעצמו חיבר ספר המדות והבין בשכל אנושי שבו כמה גרוע הוא בעל תאוה, ומ"מ מת מחולי שהעלה לבו טינא:

טבי דבי אתונה

תרגום	[בכורות ח ע"ב – ט ע"א]
<p>אמר לו קיסר לרבי יהושע בן חנניה: נחש לכמה מתעבר ומוליד? אמר לו: לשבע שנים. – והרי חכמי בית אתונה הרביעוהו והוליד לשלוש? – אלו מעוברים היו מלכתחילה ד' שנים. – והרי שימשו! – הם גם משמשים כאדם. – והרי חכמים הם! – אנו חכמים מהם. – אם חכמת נצחם והביאם אלי. אמר לו: כמה הם? – ששים גברים. אמר לו: עשה לי ספינה שיש בה ששים חדרים וכל חדר יש בו ששים כסאות. עשה לו. כשהגיע לשם נכנס לבית הטבח. מצא את אותו האיש פושט חיות. אמר לו: ראשך למכירה? אמר לו: כן. אמר לו: בכמה? אמר לו: בחצי זוז? נתן לו. לבסוף אמר לו [ר' יהושע]: אני ראש חיה אמרתי לך!! אם אתה רוצה שאעזבך, בוא והראה לי שער בית [חכמי] אתונה. אמר לו: פוחד אני, שכל מי שמראה הורגים אותו. אמר לו: סחוב חבילת קנים, וכשתגיע לשם הזדקף כמי שמבקש לפוש.</p>	<p>א"ל קיסר לרבי יהושע בן חנניה: נחש לכמה מייעבר ומוליד? א"ל: לשב שני; והא טבי דבי אתונא ארבעינהו, ואוליד לתלת? הנהו מייעברי הוּ מעיקרא ד' [שנין]; והא קמשמשי שמושי! אינהו נמי משמשי כאדם; והא חכימי אינהו? אַן חכימין מינייהו; אי חכימת - זיל זכינהו, ואיתינהו לי! אמר ליה: כמה הוּ? שיתין גברי; אמר ליה: עביד לי ספינתא דאית בה שיתין בתי, וכל ביתא אית בה שיתין ביסתרקי. עבד ליה, כי מטא להתם [על] לבי טבחא, אשכחיה לההוא גברא דקא פשיט חיותא, א"ל: רישך לזבונני? א"ל: אין, א"ל: בכמה? א"ל: בפלגא דזוזא; יהב ליה. לסוף א"ל: אנא רישא דחיותא אמרי לך?! אמר ליה: אי בעית דאישבקך, סגי אחוי לי פיתחא דבי אתונא! א"ל: מסתפינא, דכל דמחוי קטלי ליה; א"ל: דרי כריכא דקניא, וכי מטית להתם - זקפה כמאן דקא מתפח,</p>
<p>הלך, מצא שומרים מבפנים ושומרים מבחוץ, שאם רואים [עקיבת] רגל נכנסת הורגים את החיצוניים, ו[אם] רואים עקיבת רגל] יוצאת הורגים הפנימיים. <i>[רש"י: שהיתה אסקופת החדר עבה ושופכין סובין או עפר עליה וניכרות בה פסיעות האדם].</i> הפך סנדלו – הרגו הפנימיים; הפך סנדלו [שוב] – הרגו את כל היתר [החיצוניים] <i>[רש"י: הפך רבי יהושע סנדלו ועמד על האיסקופה ונראית פסיעה אחת נכנסת ופסיעה אחת יוצאה ודחפוהו השומרים ויצא וכשבאו הזקנים ראו כן ודימו ששני בני אדם הן אחד נכנס ואחד יוצא והרגו את כל השומרים].</i></p>	<p>אזל אשכח דרבנאי מגואי ודרבנאי מבראי, דאי חזו כרעא דעיילא - קטלי להו לבראי, ודנפקא - קטלי להו לגואי. אפכה לסנדליה - קטלי להו לגואי, אפכה לסנדליה - קטלי להו לכולהו.</p>
<p>נכנס, מצא בחורים [יושבים] למעלה וזקנים למטה. אמר: אם אתן שלום לאלה [לבחורים] יהרגוני [הזקנים], באומרם אנו עדיפים שאנו מבוגרים יותר והם צעירים; <i>[רש"י: והנתן שלום לזקנים הורגין אותו הבחורים ואומרים הלא אנו חשובים מהם שאנחנו למעלה והם למטה].</i> אמר: שלום לכם! אמרו לו: מה מעשיך? אמר להם: אני חכם היהודים, באתי ללמוד חכמה מכם. – אם כך, נשאל אותך. אמר להם: לחיים. אם תנצחו, כל שברצונכם עשו בי. ואם אני אנצח, אכלו בספינת.</p>	<p>[אזל], אשכח ינוקי מלעיל טבי מלתחת, אמר: אי יהיבנא שלמא להני - קטלי לי הני, סברי אַן עדיפינן דאנן קשינן טפי ואינהו דרדקי, אמר: שלמא לכו!</p>
<p>אמרו לו: אותו איש שהלך וביקש אשה ולא נתנו לו, מה ראה שהלך וחיפש מיוחסת ממנה? לקח סיכה, תחבה [ללבנים] התחתונות – לא נכנסה. לעליונות – נכנסה. אמר: גם הוא [האיש] תזדמן לו בת מזלו. – איש שהלווה ונטרפה [הלוואתו], מה ראה שחזר והלווה? אמר להם: איש הלך ליער, חטב חבילת עצים ולא הצליח [לסחבה]. חטב והניח עליה [חבילה שניה], עד שיזדמן אדם ויעזור לו.</p>	<p>א"ל: ההוא גברא דאזיל ובעי אתתא ולא יהבו ליה, מאי חזי ליה דאזיל היכא דמדלו מיניה? שקל סיכתא, דצה לתתאי - לא עאל, לעילאי - עאל, אמר: האי נמי מיתרמי בת מזליה. גברא דאוזיף וטריף, מאי חזא דהדר אוזיף? אמר להו: גברא אזל לאגמא, קטל קמא טונא ולא מצי ביה. קטיל ומנח עילויה, עד דאיתרמי איניש מדלי ליה.</p>
<p>אמרו לו: אמור לנו דבר בדאות. אמר להם: היתה פירדה שגלדה, ותלו שטר על הולד וכתוב בו שתובע בבית אביו מאה אלף זוז. אמרו לו: וכי פירדה יולדת? אמר להם: הרי לכם דברי בדאות. – מלח שהסריח, במה מולחים אותו? אמר להם: בשלייה של פירדה. – וכי יש לפירדה שלייה? – וכי מלח מסריח?</p>	<p>אמרו ליה: אימא לן מילי דבדיאי! אמר להו: הוה ההוא כודניתא דילידא, והוה תלי ליה פיתקא וכתב ביה דמסיק בבי אבא מאה אלפא זוזי, אמרו ליה: וכודניתא מי ילדה? אמר להו: הי ניהו מילי דבדיאי? מילחא כי סריא, במאי מלחי לה? אמר להו: בסילתא דכודניתא; ומי איכא סילתא לכודנתא? ומילחא מי סרי?</p>
<p>– בנה לנו בית באויר העולם! אמר שם [קדוש], נתלה בין רקיע לארץ. אמר להם: העלו לי חומר ולבנים משם. אמרו, ומי ישנו שיכול להעלותם לשם? אמר, ומי ישנו שיכול לבנות ביתו בין שמים לארץ? – אמצעיתו של עולם היכן? זקף אצבעו. אמר להם: כאן. אמרו לו: ומי יאמר? – הביאו חבלים ומודו. – יש לנו באר בשדה, הכניסה לעיר. אמר להם: הפשילו לי חבלים מסובין ואכניסה.</p>	<p>בני לן ביתא באוירא דעלמא! אמר שם תלא בין רקיעא לארעא, אמר להו: אסיקו לי ליבני וטינא [מהתם]. אמרי, ומי איכא דמצי לאסוקי התם? אמר, ומי איכא דמצי למבני ביתא בין שמיא לארעא? מציעתיה דעלמא היכא? זקפה לאצבעתיה אמר להו: הכא, א"ל: ומי יימר? אייתו אשלי ומשחו! אית לן בירא בדברא, עיילא למתא! א"ל: אפשילו לי חבלי מפארי ואעייליה.</p>

<p>– יש לנו ריחיים שבורים, תפרם. אמר: הפקיעו לי מהם חוטים ואתפרם. – ערוגה של סכינים במה קוצרים אותה? – בקרן של חמור. – ומנין לחמור קרן? – ומנין ערוגת סכינים? הביאו לו שתי ביצים. אמרו לו: איזו מתרנגולת שחורה ואיזו מתרנגולת לבנה? הביא להם שתי גבינות, אמר להם: איזו מעז שחורה ואיזו מעז לבנה? – אפרוח שמת [בתוך קליפתו] מהיכן יוצאת רוחו? – מהיכן שנכנסה יוצאת. הראה לנו דבר שאינו שווה בהפסדו. הביא מחצלת ומתח אותה, ולא נכנסה בשער. אמר להם: הביאו קרדום ושברו הקיר. הנה דבר שלא שווה בהפסדו. הביאים [לספינתו]. כל אחד ואחד שראה ששים כסאות אמר, כל חברי יבואו הנה. אמר לספן: התר ספינתך. בינתיים לקח עפר מעפרם. כשהגיעו לבית הבליעין, נטל כד מים מבית הבליעין [רש"י: מים שבאוקיינוס שבולעים כל מימות שבעולם שנופלין בו ומביאין אותם עד תהום ופולטות אותן והיינו דכתיב (קהלת א) "והים אינו מלא"]. כשבאו לפני הקיסר ראה שהיו מעונים. אמר [הקיסר]: אלו לא הם. לקח [ר' יהושע] מעפריהם זורק עליהם. העיזו פנים לפני הקיסר. אמר לו [הקיסר]: כל שברצונך עשה בהם. לקח [ר' יהושע] את המים מבית הבליעין ושםם בחבית. אמר הם: מלאו אותה ולכו לכם. מילאו ועירו לתוכה ראשון ראשון, ובלעה להם. מילאו עד שנשטמו כתפיהם, והיו בלים והולכים.</p>	<p>אית לך ריחיא דתבירא, חיטייה! אמר: כרוכו לי מיניה גרדי ואיחיטייה. משרא דסכיני במאי קטלי? בקרנא דחמרא; ומי איכא קרנא לחמרא? ומי איכא משרא דסכיני? איתו ליה תרי ביעי, א"ל: הי דזגתא אוכמתי והי דזגתא חיוורתתי? איתתי להו איהו תרי גביני, אמר להו: הי דעיזא אוכמתי והי דעיזא חיוורתתי? ורצוצא דמית, מהיכא נפיק רוחיה? מהיכא דעל, נפק. אחוי לן מנא דלא שוי חביליה! איתו (כל חד וחד) בודיא, פשטוה לא הוה עייל בתרעא, אמר להו: איתו מרי סיתרוה, היינו מנא דלא שוו חביליה. איתניהו, כל חד וחד כי חזי שיתין ביסתרקי, אמר: כולהו חבראי להכא אתו, אמר ליה לספונא: שרי ספינתך. בהדי דקאתו שקל עפרא מעפרייהו, כי מטי לבי בליעי, מלא כוזא דמיא מבי בליעי, כד אתו אוקמינהו קמי קיסר, חזנהו דהו מעני, א"ל: הני לאו נינהו! שקל מעפרייהו ושדא עילויהו, אקשו לאפי מלכא, אמר ליה: כל דבעית עביד בהו, איתניהו מיא דאיתתי מבי בליעי שדינהו בתיגדא, אמר להו מליוה להו ואיזילו לכו. מלו ושדו ביה קמאי קמאי ובלע להו, מלו עד דשמיט כתפיהו, ובלי להו ואזול.</p>
---	--

ליקוטי מוהר"ן מהדורה קמא, סימן כח

המתנגדים המבזים והמחרפים יראי השם זה מחמת שמקבלים תורה מתלמידי חכמים שדין יהודאין (א). כי תלמידי-חכמים שדין יהודאין הם מקבלים תורתם מהשדין, שיש להם תורה נפולה מאלפין נפולים. ובאלפין אלו כתיב בשלמה (מלכים-א' ה'): "וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף". כי שלמה זכה להם בקדשה, אבל תלמידי-חכמים שדין יהודאין מקבלין מהם דרך הקלפות. ובשביל זה כל דבורם דרך משל ומליצה וטעמים נפלאים, כי שרשה מאלו אלפין הנ"ל:

ואלו התלמידי-חכמים, נאמר עליהם (ישעיה ז'): "המעט מכם הלאות אנשים כי תלאו גם אלקים". כי מיגעים אנשים שבאים לשמע דרושם ותורתם, ואנשים חושבים שיבואו לאיזהו תועלת על ידם, הינו שיבואו לדעת את ה' איך לעבד. והם האנשים אין משיגים שום תועלת, כי תורתם של אלו התלמידי-חכמים אין לה כח להדריך את האדם בדרך הטוב, כי מבישא לא הוי טבא (ב). ולא עוד, כי תלאו גם אלקים כאלו לואה הקדוש-ברוך-הוא מלעזר לעובדים אותו. נמצא שעל-ידי-זה אלו בני אדם נופלים בכפירות גדולות, וחושבים, חס ושלום, "לא יראה ולא יבין אלקים במעשה בני אדם". על-ידי-זה "את יראי ה' לא יכבדו", ומחרפים ומבישים אותם. ובשביל זה בושה נקרא עבודה זרה, כמו שכתוב (הושע ט'): "וינזרו לבשת", כי הבושה והחרוף נעשה מהכפירות:

...
 וזהו שאמרו סבי דבי אתונא: בני לן ביתא באוירא דעלמא. כי אלו בני אדם הרוצים לערך עבודתם על-ידי התורה ששומעים מתלמידי-חכמים שדין יהודאין, ובאמת אין להם על מה שיסמכו, והוי כאלו רוצים לבנות בית באוירא. כי תלמידי-חכמים שדין יהודאין הם פורחין באויר, ואין להם על מה שיסמכו, כמו השדין שפורחים באויר: ואמר שם, וקם בין שמיא לארעא הינו התלמיד-חכם האמתי הוא בין שמיא לארעא, כתרגומו: "כי כל בשמים ובארץ" [דאחיד בשמיא וארעא]. ואמר אפיקו לי לבני וטינא מהתם כי טינא נכנס בלבם של אלו כנ"ל, ונעשה לבם לב האבן. וכשתלמיד-חכם האמתי רואה מחשבתם הרעה, אומר להם שיוציאו הטינא מלבם, שיוציאו הטינא שבלב האבן, ואל יכפרו בהקדוש-ברוך-הוא. כי הטינא ולב האבן מהתם, הינו מבחינת האלפין הנפולים הנ"ל, שהן גימטריא התם, [כי ארבע פעמים אלף עם הכולל עולה התם]:

...
 כי צריך כששומע תורה מתלמידי-חכמים שדין יהודאין, שיאכל טוב שבגוה, כמו (חגיגה ט"ו): 'רבי מאיר רמון מצא תוכו אכלי. כמו שכתוב (משלי כ"ג): "בני תנה לבך ליי", וכתוב (שם כ"ב): "שמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי". וכשעושה כן, מעלה טוב הגנוז בגוה, הינו האלפין הנפולים.